

УДК 94(474.5) «1919-1933»

Артем Петрик*

**УЧАСТЬ «СОЮЗУ ЛИТОВСЬКИХ СТРІЛЬЦІВ» («ШАУЛІСС») У
БОРТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА СОБОРНІСТЬ ЛИТОВСЬКОЇ
ДЕРЖАВИ В 1919–1923 РР.**

Стаття присвячена висвітленню участі литовського добровольчого парамілітарного формування «Шаулісс» у Війні за незалежність Литви (1918–1920 рр.), а також боротьбі за оволодіння Клайпедською областю (1923 р.). Розглянуто основні етапи формування та становлення організації в контексті розбудови литовських національних збройних сил на тлі розгортання державотворчих процесів в Першій Литовській Республіці (1918–1940 рр.).

Ключові слова: Литва, «Союз Литовських стрільців», А. Сметона. Війна за незалежність, націоналізм, добровольці.

Початок ХХ століття став часом національного пробудження литовського народу і одночасно добою трансформації його у політичну націю. Створюється історична доктрина Великої Литви, що стає фундаментом ідеології литовського націоналізму «таутінінкства» (від лит. «tautininkas» – «націоналіст»). Ця ідея викликає до життя концепт «Lithuania Propia» («Споконвічна Литва») – створення Литовської держави – мононаціонального організму, але у межах Великого князівства Литовського зразка 1793 р. (викладений у книзі Й. Жилюса «Межі Литви» – настільної книги цілого покоління литовських націоналістів-романтиків) [14, с. 145, 147].

Ще на етапі теоретичного оформлення своїх ідей патріоти зіткнулися з несприйняттям ідеї литовської державності з боку польського національного руху та російських шовіністичних кіл. Це власне і обумовило радикалізацію литовської ідеології, призвело до подальшого культивування парадигми визвольної боротьби «проти всіх» задля досягнення державності. Успішне

---

*Кандидат історичних наук, викладач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук Херсонського державного університету.

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

ведення такої боротьби було можливим тільки мобілізацією сил «всієї землі», напруженням сил всього народу. Перша світова війна та Російська революція дали можливість приступити до реалізації виробленого націоналістами алгоритму.

Війна за незалежність (1918–1920 рр.) стала шансом на втілення «литовської мрії». Утворення «Союзу стрільців» у найскладніший період війни проти Червоної армії стало символічним актом, що закликав до лав «народного ополчення» литовську молодь. В подальшому «Союз» продемонстрував небезпідставність покладених на нього сподівань й зіграв визначну роль в остаточній перемозі Литви. Пройшовши фронтовими дорогами трьох підряд конфліктів литовських визвольних змагань (литовсько-радянського, литовсько-білогвардійського, литовсько-польського) та війни за реституцію «Малої Литви» (1923 р.) формування продемонструвало свою боєздатність та виключну відданість національним ідеалам.

Утім незважаючи на це історіографія проблеми не є значною. В основному доробок присвячений «Шаулісс» належить перу литовських дослідників та спеціалістів з інших країн Балтії. Здебільшого вони торкаються участі «стрільців» у Війні за незалежність опосередковано. До таких можна віднести праці А. Ейдінтаса [14], [16] та М. Ільмярва [8]. Найбільш ґрунтовна розвідка з історії «Союзу стрільців» була створена Ю. Матусасом [15]. З поміж сучасних дослідників виділяються статті В. Йокубаускаса [9], [10] в яких автор частково розкрив деякі особливості формування «Шаулісс» та ролі цієї організації в підтримці обороноздатності Першої Литовської Республіки (1918–1940).

Розпад Російської імперії у 1917 р. призвів до посиленого руху «тектонічних плит» національно-визвольного збурення на так званих «окраїнах» колишньої держави Романових. Слідом за Україною, що «вустами» Центральної Ради заявила про бажання стати на шлях державотворення

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

аналогічні процеси були запущені у інших національних провінціях в тому числі й країнах Балтії.

Національні еліти Литви, Естонії, Латвії рішуче задекларували своє прагнення змурувати власний державний «дім». Однак як і в Україні ілюзії безболісної державної перспективи зруйнувалися об жорстку геополітичну кон'юнктуру. Постреволюційний вакуум у Балтії тривав недовго. Вже узимку 1918 р. весь регіон був окупований військами кайзерівської Німеччини, що займала шовіністичну позицію повного неприйняття самостійницьких ініціатив новоутворених національних урядів Естонії та Латвії. Тут мав вступити у дію так званий «План Людендорфа». Німецький фельдмаршал Е. Людендорф запропонував утворити маріонеткову державу «Балтія», що включала б естонські і латвійські землі, але під безпосереднім управлінням німців [7, с. 111] і без допущення місцевих етносів навіть до будь-яких адміністративних посад.

Литва ж займала у планах Берліна особливе місце. Будучи окупованою ще у 1915 р. територія країни тим не менш не розглядалася Вільгельмом II як «споконвічна германська земля» (на відміну від сусідніх Латвії та Естонії). Історичне Велике Князівство Литовське давало змогу сподіватися литовським патріотам на реставрацію державності хоча б у якості сателіта. Ще у 1916 р. на Конгресі поневолених народів у Лозанні литовські делегати А. Сметона та Ю. Шауліс висунули ідею по відтворенню Литовської держави під егідою Германської імперії. Тоді Ю. Шауліс заявив: «Виплисти ми можемо лише з допомогою німців» [7, с. 104-105]. У вересні 1917 р. під егідою німецької адміністрації утворюється перший національний представницький орган – Литовська Тариба, що планувалася в якості аналогу парламенту.

16 лютого 1918 р. Тариба приймає найважливішу свою декларацію – незалежності Литви. 23 березня того ж року Литовська держава отримує офіційне визнання з боку Германської імперії. Під тиском кайзера Тариба 5 червня 1918 р. оголошує Литву королівством. Монархом мав стати

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

вюртембурзький герцог Вільгельм фон Урах, що отримував нове ім'я – Міндаугуса II [7, с. 112]. Однак далі декларацій справа у литовських очільників не йшла. Німецька влада повністю контролювала діяльність органу і блокувала реалізацію більшості рішень Тариби й першу чергу таких, що стосувалися утворення литовських збройних сил. Подібна практика призвела до того, що після евакуації німецьких військ з території Литви (після Листопадової революції у Німеччині) молода держава опинилася беззбройною перед новими загрозами – з боку більшовиків, що намагалися взяти реванш у Балтії (за невдалу першу спробу більшовизації у грудні 1917 – січні 1918 рр.) та російських шовіністів – білогвардійців, які не визнавали права литовського народу на самовизначення.

Крім того у середині самих литовських керівників існувало сильне «пацифістське» лобі очолюване А. Вольдемарасом – головою утвореного 2 листопада 1918 р. Кабінету міністрів Литви (голова уряду одночасно обійняв і посаду Міністра закордонних справ). Знаний литовський історик, професор А. Вольдемарас був противником регулярної армії. Він був впевнений – Литва не буде воювати, для підтримки порядку у країні достатньо лише міліційних підрозділів [14, с. 154-155].

Тим часом «хмари» над молодою державою згущалися все більше. Вслід відступаючим німецьким частинам на етнічні литовські терени вступила Червона Армія. Радянське керівництво відкрито заявило про бажання «звільнити» країни Балтії від німецької окупації. 16 грудня 1918 р. литовські більшовики оголосили маніфест про утворення Радянської Литви. Вже за тиждень Раднарком у Москві визнав це маріонеткове комуністичне утворення. В таких умовах єдиним виходом для литовського національного уряду була повна мобілізація всіх патріотичних сил та заручення негайною фінансово-технічною допомогою країн Заходу. «Мілітаристична» частина політикуму на чолі зі А. Сметоною (Головою Державної Ради Литви – органу, що 11 липня 1918 р. змінив Литовську Тарибу) змусила А. Вольдемараса оголосити

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

мобілізацію (23 листопада 1918 р.). 21 грудня А. Сметона спішно виїхав у Берлін де отримав кредит у 100 млн. марок на купівлю зброї та спорядження. Йому вдалося вмовити Антанту змусити німецький уряд призупинити вивід германських військ з Литви та задіяти їх підрозділи у боях проти наступаючих більшовиків [14, с. 155].

На першому етапі формування литовських збройних сил (грудень 1918 – січень 1919 рр.) військо являло собою сукупність партизанських загонів кожен з яких діяв здебільшого локально, контролюючи невеликі сільські райони. Литовський уряд, у зв'язку з наступом «червоних» на столицю Вільнюс, евакуювався до Каунаса. Тут були утворені перші регулярні підрозділи. Посилені німецькими добровольцями (здебільшого з Саксонії) вони рушили на фронт де і зупинили РСЧА по лінії Каунас – Алітус [14, с. 155].

Політика більшовицької адміністрації на окупованих територіях Литви, в першу чергу – реквізиції коней та продовольства у селянських господарствах, призвели до вибуху партизанської війни. За даними В. Йокубаускаса в 1919 р. близько 0,75% населення Литви брало участь у діяльності партизанських загонів [10, с. 45]. Радянські тили було паралізовано, що призупинило наступ комуністів на Каунас. В цих умовах 4 квітня 1919 р. Державна Рада обирає першим президентом країни А. Сметону. Йому вдалося консолідувати всі політичні партії (в тому числі і лівого крила) навколо ідеї захисту суверенітету (цим же був зумовлений і розпуск Державної Ради) та набути фактично диктаторських повноважень на час війни.

За рахунок напливу добровольців як з середини країни так і іноземних громадян уряду вдається збільшити чисельність армії до 12 000 бійців (з німецьких добровольців була сформована Південно-литовська саксонська добровольча бригада [16, с. 38-39]). Волонтерам були обіцяні земельні ділянки по завершенню війни [14, с. 157].

Внаслідок спільних дій регулярних частин литовської армії та партизанських загонів в червні 1919 р. радянські війська були відкинуті з

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

території республіки. Тоді ж бере свій початок і «Лієтувос Шаулюсс Саюнга» («Союз Литовських Стрільців», або скорочено «СЛС»). Дана організація планувалася литовським командуванням як своєрідне ополчення, що мало виконувати поліцейські функції на звільнених від окупантів територіях [10, с. 45].

Слід зазначити, що доба визвольних війн у країнах Балтії (1918–1920) стає часом розквіту парамілітарних організацій, що в умовах формування національних армій грали роль їх фундаментального базису. Піонером у творенні «добровольчого ополчення» стали фіни. Тут ще в 1917 р. був утворений «Шюцкор» («Охоронний корпус») який зіграв вирішальну роль у розгромі місцевих більшовиків у 1918 р. «Охоронці» взяли участь і у Естонській війні за незалежність (1918–1920) в якості добровольців. У подальшому Корпус виконував функцію поставника кадрів для резервних частин армії та масовій підготовці населення до оборони (чисельність формування сягала 20 000 чоловік) [12, с. 40].

За фінськими лекалами створювалися аналогічні організації в Естонії та Латвії. Основу Естонської Народної Армії склав «Есті кайтселіт» («Естонський охоронний корпус»), який вже у листопаді 1918 р. нараховував 11 240 членів. З вересня 1917 р. існувало «молодіжне крило» «Кайтселіта» – «Омакайтсе» («Самооборона») яке об'єднувало гімназистів та студентів і в основному відповідало за охорону важливих об'єктів. Саме «Кайтселіт» дав більшу частину добровольців для Естонської армії. Так само серед 4038 загиблих та 13 775 поранених у Війні за незалежність естонських бійців членів «Охоронного корпусу» лєвова частка [3, с. 6, 8-9].

Естонські формування брали активну участь у Війні за незалежність сусідньої Латвії. Тут за їх подобою з ініціативи голови Тимчасового уряду К. Ульманіса та Міністра внутрішніх справ М. Вальтерса утворено організацію «Айзсаргів» («Захисників»). До її основних задач входила охорона внутрішньої безпеки, поліційні функції у сільській місцевості, допомога армії. Латвійські

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

«Захисники» у міжвоєнний період стануть чи не найбільш заполітизованими з поміж аналогічних балтійських організацій. Значна частка з 60 000 членів цієї формації увійдуть до Латвійського селянського союзу – націоналістичної партії [1, с. 157], що стане політичною ширмою диктаторського режиму К. Ульманіса (1934–1940).

Перемога над радянськими військами в червні 1919 р. завершила початковий етап литовської національно-визвольної боротьби.

Восени 1919 р. розгорнулися бойові дії білогвардійської армії П. Бермондта (Авалова) (з 5 вересня 1919 р. до складу формувань П. Бермондта увійшли всі білогвардійські частини розміщені у Прибалтиці [4, с. 41]) проти литовських військ. Під керівництвом «Держиморди» (так П. Бермондта назвали за його улюблене прислів'я «Бий у морду як у бубен» [11, с. 481]) зібралися більше 12 000 військових з колишніх частин імператорської російської армії розміщених у Прибалтиці (з 31 000 свого часу розквартированих у регіоні [3, с. 249]) та значна частина вояків «Фрайкорпсу» – німецького добровольчого підрозділу, з бійців кайзерівської армії, в тому числі і солдати Саксонської бригади, які ще донедавна билися на боці литовців проти більшовиків (40 000 чоловік) [4, с. 41].

Війна проти «бермондтовців» явилася «пробою на міцність» для «Союзу Стрільців». «СЛС» прийняв активну участь у всіх операціях литовського війська проти білогвардійців. Треба зазначити, що не зважаючи на велику списочну чисельність армія П. Бермондта не відзначалася високою боєздатністю. У жовтні 1919 р. вона вела безуспішні бойові дії одночасно проти литовців та латишів. У листопаді «бермондтовці» не витримали контрнаступу латвійських військ і почали у безладі відступати з Ризького напрямку, намагаючись пробратися через Литву до Східної Пруссії [4, с. 41]. Литовське командування, скориставшись прогашем білогвардійців у битві за Ригу, спрямувало частини «СЛС» та регулярної армії у наступ на північному напрямку, в результаті якого на початок грудня «білих» було розгромлено. З 5

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

по 15 грудня 1919 р. залишки Західної армії були остаточно евакуйовані на німецьку територію та інтерновані [11, с. 493].

Загалом у ході перших двох етапів війни за незалежність втрати литовської армії та «шаулісів» склали 1444 бійця вбитими [14, с. 159].

Утім на цьому випробування для Литви та її збройних сил не закінчилися. Назрівав конфлікт з Польщею. Основним «каменем спотикання» між сусідами став статус міста Вільнюс та навколишнього Вільнюського краю. Обидві сторони вважали цей регіон своїм. Крім того поляки спираючись на допомогу Франції всіма силами намагалися заявити претензії на гегемонію у східній частині Європи. За висловом литовського історика А. Ейдінтаса «Польський орел вже розпростер свої крила майже над всією східною частиною європейського континенту» [14, с. 158].

Поза іншим це знаходило втілення у намаганні саботувати литовські ініціативи щодо «збирання земель». Литовський уряд висунув претензії на володіння землями Східної Пруссії (де проживало близько 100 000 литовців) і в першу чергу на Мемельську область з однойменним містом-портом [14, с. 158].

Країни Антанти не поспішали відповідати на жодну з литовських вимог. Адже офіційно республіка ще не була визнана де-юре. Крім того «Віленське питання» вносило розбрат у антибільшовицький табір. Тому країни-переможці постійно відкладали арбітраж.

Польща натомість робила спроби повалити режим А. Сметони. Польська військова організація в Каунасі готувалася встановити пропольський режим. Однак у серпні 1919 р. литовська розвідка розкрила змовників. Затримання 200 польських агентів [14, с. 158–159] було здійснено за участі бійців «Шаулісс».

Підписання Московського мирного договору 12 липня 1920 р., що офіційно завершив війну між Радянською Росією та Литвою стало великою дипломатичною перемогою А. Сметони та прем'єра М. Слежявічюса. Згідно документу Москва визнавала незалежність Литви а також офіційно погоджувалася на територіальні претензії Каунаса. Зокрема «литовськими»

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

названа низка земель: Гродненська, Сувалкська і найголовніше Віленська [6, с. 29].

Ратифікація документу відбувалася в умовах радянсько-польської війни і була прийнята Варшавою як «недружній акт» з боку адміністрації А. Сметони. Через два місяці наступила кривава розв'язка «Віленського питання». Польські війська розбивши Червону армію увійшли в межі Литви. В ході короткотривалих бойових дій армія Й. Пілсудського силами дивізії Л. Желіговського зайняла Вільнюс 9 жовтня 1920 р. (з цього моменту і аж до 1939 р. «День 9 жовтня» був днем національного трауру в Литві, коли по всій країні опускалися державні прапори, проводили панахиди [8, с. 109]). Поляки продовжували наступ рухаючись вглиб країни, постала загроза окупації всієї республіки. В цих умовах уряд М. Слезявічюса мобілізує молодь на захист батьківщини. «Союз Стрільців» розділений на взводи та роти (всього 22 підрозділи) [10, с. 46] поряд з регулярними частинами займає позиції на фронті. В ході кровопролитних битв під Гедройцями та Ширвінтосами (листопад 1920 р.) ціною великих втрат «СЛС» та військові зупинили польський наступ [14, с. 163]. Це стало несподіванкою для Заходу. Адже Військо Литовське складало 22 800 солдат та офіцерів [3, с. 10] натомість чисельність війська II Речі Посполитої в серпні 1920 р. сягала астрономічних 1 200 000 бійців [5, с. 36].

Закінчення бойових дій не вирішило конфлікту. Ліга Націй запропонувала компромісний варіант – утворити федерацію Польщі та Литви (за зразком старої Речі Посполитої), а саму Литву поділити за принципом швейцарської конфедерації на автономії-кантони. І лише за цих умов Каунасу пообіцяли омріяні Мемель та Вільнюс (як особливий район). Влітку 1921 р. було прийнято відповідну постанову Ліги («План Гіманаса»). В цій ситуації вирішальну роль зіграла позиція «Союзу Стрільців» які консолідували навколо себе «самостійників». Лідери «Шаулісс» прямо звернулися до литовського уряду і заявили що вчинять військовий переворот у випадку укладання

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

договору про федерацію з поляками [14, с. 164-165]. Характерно, що ця по суті протиправна акція була підтримана всіма політичними партіями країни, «Стрільці», що за роки Війни за незалежність (1918–1920) здобули чималий авторитет ще більше збільшили свою популярність цим демаршем. «Останньою краплею» яка зірвала переговори по федералізації став замах на голову литовської делегації Е. Галванаускаса (в його готельному номері на підвіконні було закладено бомбу, в результаті вибуху політик сильно постраждав) [14, с. 165]. Перемовини припинилися.

Польща в односторонньому порядку у січні 1922 р. приєднала Віленський край. Конференція послів країн Антанти визнала спірну територію за Польщею 15 березня 1923 р.

Литовці сприйняли таке рішення як зраду та національну трагедію. Без наслідків залишили і претензії Каунаса на Мемель (Клайпеду).

Після закінчення литовсько-польської війни литовське суспільство було охоплено ревізіоністськими та реваншистськими настроями. Все більш популярними стають націоналістичні організації. Незважаючи на невеликий розмір Литва ототожнювала себе з Великим Князівством Литовським і страждала від неможливості реалізації експансіоністських апетитів. «СЛС» стає авангардом патріотичних сил, що здатний вести за собою молодь та впливати на внутрішньополітичні процеси.

Бажання відновити історичну справедливість (з литовської точки зору) та критичне зростання градусу радикальної патріотичної риторики штовхнуло уряд республіки на здійснення авантюри, що здавалося б апріорі була приречена на поразку і могла мати для Литви катастрофічні наслідки. Мова йде про «Клайпедське повстання» 1923 р. яке сенсаційно закінчилося перемогою заколотників та приєднанню краю до Литви.

Володіння Клайпедою означало для Литви – доступ до моря (єдиний до цього литовський порт Паланга не здатний був приймати великі морські кораблі [13, с. 216] та можливість «вклинитися» углиб історичної Пруссії, на

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

яку колись претендував князь Вітовт (з початку 1920-х рр. головний герой литовського офіційного пантеону). Насправді більшість населення краю становили етнічні німці. З поміж 122 000 жителів лише 54 000 були литовцями [8, с. 110]. Однак каунаський уряд розцінював місцеву національну меншину – «мемельдерів» (що сповідували лютеранство, але розмовляли на діалекті литовської мови) як етнографічну групу литовців та корінне населення. Саму область офіційна литовська влада іменувала «Малою Литвою».

У 1920 р. Клайпеда була передана Антантою під контроль тимчасової окупаційної адміністрації на чолі з тимчасовим комісаром – французьким генералом Д. Одрі. В місті був розміщений батальйон французької піхоти. Після того як стало відомо про плани залишити Клайпедський край на 15 років під управлінням Ліги Націй у литовців, що досі продовжували сподіватися на передачу краю, «увірвався терпець» [8, с. 110-111]. Місцеві радикали вирішили піти ва-банк.

У 1922 р. в середовищі литовських політиків та військових визрів план силового захоплення області. Його реалізація покладалася на Клайпедських литовців-активістів та бійців «СЛС». Ідейним натхненником виступу був колишній президент республіки А. Сметона, який формально відійшов від політики, але насправді продовжував впливати на життя країни. Керуючись його постулатом «Без фактичного контролю не буде юридичного» [14, с. 171] прем'єр Е. Галванаускас вичікував лише зручного моменту.

6 січня 1923 р. у місті Хейдегруді (Шилуте) був утворений Верховний комітет спасіння Малої Литви (ВКСМЛ), який вже 9 січня звернувся до Литви з проханням про допомогу. В той же день почався «марш на Мемель» в якому взяли участь 624 литовські військовослужбовці та 426 добровольців «Шаулісс» (всі у цивільному одязі без знаків розрізнення) [14, с. 172]. Тим часом у краї вже тривали бої, Ревком ВКСМЛ зумів мобілізувати декілька тисяч бійців (разом з прибулими добровольцями сили повстанців досягли 6000 чоловік). Литовські сили якими командував полковник штабу литовської армії

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

Половинскас блокували французький гарнізон та 15 січня захопили порт. Подальші спроби французів деблокувати свої частини шляхом висадки десанту з кораблів (на порятунок Мемеля прийшла група кораблів з Бреста) не мали успіху. В ході боїв литовці захопили декілька гармат та встановили контроль над стратегічними селами Альтхофф і Крюгенгере [13, с. 216-218].

Командування союзників висунуло 2 лютого Литві ультиматум, погрожуючи повномасштабною війною. Несподівано СРСР підтримав Литву. Німеччина зайняла неоднозначну позицію. Хоча Берлін формально і засудив дії литовців однак в цілому урядові кола Веймарської республіки поставилися прихильно до переходу краю під владу Литви (причиною було антипатичне ставлення до французів, нещодавніх противників по Першій світовій війні) [8, с. 112].

Пасивна позиція Польщі яка всупереч сподіванням Парижу не стала «караючим мечем» по відношенню до «малих імперіалістів» з Каунаса також зіграла свою роль. Більше того Й. Пілсудський не очікувано заявив, що не збирається атакувати «братню» Литву [14, с. 172]. Крім цього, Франція вже встигла скоротити армію до штатів мирного часу (значна частина її військ у той же період займалася окупацією Рурської області) [13, с. 217] і не могла задіяти скільки-небудь значний військовий контингент у Балтії.

Всі ці сприятливі обставини дозволили уряду Е. Галванаускаса триматися твердо. Литовці ігнорували ультимативні вимоги великих держав посилаючись на те, що не мають стосунку до Ревкому повстання, адже Мемель не є територією Литви, а отже повстанці будуть діяти так як їм заманеться. 17 січня ВКСМЛ оголосив про приєднання Клайпедського краю до Литви, а вже 24 січня Сейм Литовської республіки урочисто ратифікував акт про воз'єднання [14, с. 172] це взагалі виглядало демаршем який викликав у Британії та Франції справжній шок. Литва не збиралася відступати.

Безплідні протести та погрози врешті закінчилися тим, що 17 лютого 1923 р. Конференція послів Антанти передала Литві суверенні права на

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

Клайпеду. Намагаючись «зберегти обличчя» Антанта пояснила своє рішення бажанням «компенсувати» Литовській державі втрату Вільнюса. Французький гарнізон та флот був виведений за межі краю. Всю Литву охопила неймовірна ейфорія. Добровольців «Шаулісс» зустрічали як національних героїв. Незважаючи на понесені втрати (під час взяття Клайпеди загинуло 16 бійців [14, с. 172]) і всупереч сподіванням Заходу литовський реваншизм ані трохи не вгамувався. «Клайпедський похід» розглядався радикалами, в тому числі і з «Союзу Стрільців», як пролог до визволення Вільнюса.

Події 1923 р. завершують перший етап існування «Союзу Литовських стрільців» (1919–1923), що одночасно співпадає з закінченням фази активної збройної боротьби молоді Литовської держави за соборність та самостійність. Всупереч загальному пригніченню яке було викликано втратою історичної столиці – Вільнюса, вирішення головної національної задачі – збереження державної незалежності та часткову реституцію етнічних земель литовські збройні сили виконали. «СЛС» був одним з головних дійових сил Війни за незалежність здобувши загально литовське визнання та авторитет. У післявоєнний період «Союз» продовжував розглядатися як фундаментальна база військової підготовки молоді та поступово набув функції територіальної армії [10,с.46].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Блейре Д. История Латвии XX век / Д. Блейре, И. Бутулис, А. Зунда, А. Странга, И. Фельдманис. – Рига : J.L.V., 2005. – 473 с.
2. Гончаренко О. Белое движение. Поход от Тихого Дона до Тихого Дона / О. Гончаренко. – М. : Вече, 2007. – 384 с.
3. Дерябин А. Гражданская война в России 1917–1922. Национальные армии / А. Дерябин, Р. Паласиос-Фернандес. – М. : Издательство АСТ, 1998. – 48 с.

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

4. Дерябин А. Гражданская война в России 1917–1922. Белые армии / А. Дерябин, Р. Паласиос-Фернандес. – М. : Издательство АСТ, 1999. – 48с.
5. Дерябин А. Гражданская война в России 1917–1922. Войска интервентов / А. Дерябин, И. Дзысь. – М. : Издательство АСТ, 1999. – 48 с.
6. Документы внешней политики СССР. Том второй. 1 января 1919 г. – 30 июня 1920 г. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1958. – 803 с.
7. Емельянов Ю. Прибалтика. Почему они не любят Бронзового солдата? / Ю. Емельянов. – М. : Издатель Быстров, 2007. – 576 с.
8. Ильмярв М. Безмолвная капитуляция. Внешняя политика Эстонии, Латвии и Литвы между войнами и утрата независимости (с середины 1920-х годов до аннексии в 1940 г.) / М. Ильмярв. – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН) ; Фонд «Президентский центр Б.Н. Ельцина», 2012. – 806 с.
9. Йокубаускас В. Военная доктрина и оборонительные планы Литвы в конце 30-х годов XX века / В. Йокубаускас // Исследования Балтийского региона: вестник социально-гуманитарного парка БФУ им. И. Канта. – 2011. – №2 (8). – С. 27–49.
10. Йокубаускас В. Концепция партизанской войны в Литве в 1920–1930-е годы / В. Йокубаускас // Балтийский регион. – 2012. – № 2. – С. 43–57.
11. Корнатовский Н. А. Борьба за Красный Петроград / Н. А. Корнатовский. – М. : Издательство АСТ, 2004. – 602 с.
12. Соколов Б. В. Тайны финской войны / Б. В. Соколов. – М. : Вече, 2000. – 416 с.
13. Тарас А. Е. Военно-морское соперничество и конфликты в 1919–1939 гг. / А. Е. Тарас. – Минск : Харвест, 2003. – 528 с.
14. Эйдинтас А. История Литвы / А. Эйдинтас, А. Бумбалаускас, А. Кулакаускас, М. Тамошайтис. – Вильнюс : Eugrimas, 2013. – 318 с.
15. Matusas J. Šaulių Sąjungos istorija / J. Matusas. – Sydney, 1966.

А. Петрик. Участь «Союзу Литовських стрільців» («Шаулісс») у боротьбі...

16. Eidintas A. Lithuania in European Politics: The years of the First Republic, 1918–1940 / A. Eidintas, V. Zalys, A.E. Senn, E. Tuskenis. – New York : St. Martin's Press, 1999. – 272 p.

Статья посвящена участию литовского добровольческого парамилитарного формирования «Шаулисс» в Войне за независимость Литвы (1918–1920 гг.) а также борьбе за овладение Клайпедской областью (1923 г.). Рассмотрены основные этапы формирования и становления организации в контексте развития и построения литовских вооружённых сил на фоне развёртывания процессов по постройке государства в Первой Литовской Республике (1918–1940).

Ключевые слова: Литва, «Союз стрелков Литвы». А. Сметона, Война за независимость, национализм, добровольцы.

The article is devoted participating of the Lithuanian volunteer paramilitary formation «Shauliss» in War for independence of Lithuania (1918–1920) and also fight for a capture the Klaipeda area (1923). The basic stages are considered forming and becomings of organization in the context of development and construction of Lithuanian military powers on a background development of processes on building of the state in the First Lithuanian Republic (1918–1940). Separate attention is spared the battle way of «Union of Shooters», participation of organization in political life of country of early period of the modern Lithuanian state. The important aspect of work is illumination of the phenomenon of national volunteer organizations in the Baltic region and east Scandinavia - the characteristic phenomenon of period of fight of people of Lithuania, Latvia, Estonia and Finland for state independence and integrity. General description of local paramilitary structures is given: «Ayzsarg», «Kaytselit» and «Shyuckor». The contiguous are certain and distinctive lines of these structures and priority lighted up «Lithuanian Riflemen's Union».

Keywords: Lithuania, «Lithuanian Riflemen's Union», A. Smetona, War for independence, nationalism, volunteers.